

УДК 314.72(495)

О.А. МАЛИНОВСЬКА,
*доктор наук з державного управління, радник,
Національний інститут стратегічних досліджень*

МІГРАЦІЯ ТА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА В ГРЕЦІЇ: ПРИКЛАД МІГРАЦІЙНОГО ПЕРЕХОДУ

Визначення проблем і перспектив українських заробітчан за кордоном потребує усвідомлення тих умов, в яких вони знаходяться в країні перебування, тобто суспільно-політичного, соціально-економічного, законодавчого контексту їхнього життя. У зв'язку з цим неабиякий інтерес становить міграційна ситуація та міграційна політика Греції, де в останні десятиліття сформувалася численна громада громадян України. Крім того, для управління міграціями в нашій державі корисним може бути досвід Греції щодо трансформації міграційної політики під час міграційного переходу, тобто перетворення країни із постачальника на реципієнта мігрантів, який нещодавно відбувся в Греції і, вірогідно, незабаром буде актуальним і для України.

У зарубіжній науковій літературі накопичено вже достатньо робіт, присвячених міграційній ситуації та міграційній політиці Греції, де, крім іншого, розглядається розвиток міграційного процесу з України, становище українських мігрантів. Передовсім це праці К. Каурінковскі, М. Балдвін-Едвардс та інших. Водночас вітчизняні дослідники розглядали грецькі сюжети лише побіжно. Дана стаття спрямована на те, щоб заповнити цю прогалину.

Насамперед нагадаємо, що десятиліттями Греція була країною **масштабної еміграції**. Наприкінці XIX – поч. XX ст. звідти виїхала шоста частина населення. Після Другої світової війни Греція, як і вся Південна Європа, була постачальником робочої сили до індустріально розвинутих країн Заходу та Півночі континенту. Впродовж 1950–1974 рр. емігрували понад 1 млн. осіб, що, крім економічних, було зумовлено і політичними причинами, зокрема, громадянською війною 1946–1949 рр., правлінням військової хунти у 1967–1974 роках. У 1955–1973 рр. Німеччина прийняла 603,3 тис. греків, Австрія – 170,7 тис., США – 124 тис., Канада – 80,2 тис. [1].

Внаслідок нафтової кризи 1973 р. потреба в додаткових робочих руках в Європі зменшилася, виїзд з Греції загальмувався, почав наростати **зворотний потік**. Цьому сприяли й демократизація країни після повалення хунти у 1974 р. та нові перспективи, які відкрилися завдяки вступу Греції до ЄС у 1981 р. За підрахунками вчених, у 1971–1986 рр. 628 тис. греків, тобто понад половина емігрантів повоєнної доби, повернулися на батьківщину. 61% з них прибули із Західної Європи, переважно з Німеччини, інші – з-за океану.

75% репатріантів перебували у працездатному віці [2, р.159] і зіткнулися на батьківщині із серйозними проблемами з працевлаштуванням: рівень безробіття серед них становив 10,4%, тоді як в цілому по країні – 6,9%. У зв'язку з цим уряд запропонував репатріантам інвестиційні проекти, налагодив систему надання кредитів. Дрібні інвестори з їх числа забезпечувалися інформаційною та консультативною підтримкою. Було розроблено спеціальну житлову програму, яка передбачала вигідні умови іпотеки та звільнення від податків, якщо житло купували за іноземну валюту. В регіонах масової еміграції активно підтримувалися кооперативи з метою заохотити до участі в них мігрантів та залучити їхні кошти. Репатріанти мали право безмитного ввозу побутової техніки та автомобілів, які не оподатковувалися, перекази депозитів з-за кордону також були для них безоплатними. Тим, хто оселявся у сільській місцевості, надавали грошову підтримку (по тисячі доларів одноразово і по 50 доларів щомісяця упродовж 2 років).

Для спрощення процесу реінтеграції було створено спеціальні школи для дітей, які поверталися з-за кордону (третина репатріантів народилися в зарубіжних державах). Зокрема, в Афінах та Салоніках діяли школи для англо-, німецько- та франкомовних учнів. У звичайних школах було запроваджено додаткові заняття. Групи налічували 3–9 учнів. Якщо кількість бажаючих становила 10–20 осіб, відкривали спеціальний клас. Діти, які відвідували відповідні уроки, отримували грошові субсидії.

У розв'язанні різноманітних проблем мігрантам допомагали спеціально створені інституції, такі, наприклад, як Центр психологічної гігієни в міністерстві охорони здоров'я чи спеціальні підрозділи служби зайнятості. Сприяв мігрантам у відкритті власного бізнесу відділ із заохочення інвестування у міністерстві економіки, а також сільськогосподарський банк Греції. Активно діяли неурядові організації, церква.

Ці заходи мали за результат зростання інвестицій зароблених за кордоном коштів у грецьку економіку. За оцінками, у 1982–1987 рр. інвестиції мігрантів становили 235 млн. доларів США [2, р. 161], 64% з яких було спрямовано в сектор послуг. Проте за цей же період мігранти переказали на батьківщину 5,8 млрд. доларів США, тобто інвестиції не перевищували 4% суми переказів.

Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр., в період розпаду соціалістичної системи, до країни почала наростати **імміграція осіб грецького походження**, передовсім із колишнього СРСР та Албанії. В Греції вважали, що моральний обов'язок держави полягав не лише в сприянні культурному розвитку етнічних греків за кордоном, а й абсорбції іммігрантів грецького походження, тим паче, що багато з них опинилися в місцях попереднього проживання в «гарячих точках». Щороку з пострадянських держав (Росії, Грузії, Вірменії, Казахстану, України) прибували по 10–15 тис. осіб¹. На початок нового тисячоліття загальна чисельність прибулих становила 155 тис. осіб. Водночас з Албанії прибули 185 тис. етнічних греків.

Було розроблено спеціальну процедуру їх облаштування, під егідою МЗС утворено Національну фундацію з прийому та розселення греків-репатріантів. Консульства в пострадянських державах видавали цій категорії іммігрантів «візу для репатріації», власники якої після переїзду до Греції не потребували дозволів на проживання та працевлаштування, могли швидко набути громадянство. Вихідці з Албанії замість громадянства отримували дозволи на тривале проживання, однак 2006 р. порядок натуралізації цієї категорії іммігрантів так само було спрощено.

---

¹ Чисельність етнічних греків на території колишнього СРСР на момент розпаду єдиної держави оцінювалася від 265 до 365 тис. осіб, серед яких у Вірменії проживали 5 тис., Грузії – 60 тис., Росії – 100 тис., в Україні – 150–200 тис., тобто найбільше [9].

Репатріанти мали право на безмитний ввіз майна, податкові пільги. Після прибуття їх розміщували в центрах прийому, де вони проживали, харчувалися, вивчали мову за державний кошт. Далі їх переводили до так званих сіл прийому, що налічували по 250 будинків, мали необхідну інфраструктуру. Тут прибулі проживали до 6 місяців, отримували державні субсидії, продукти харчування. Дорослі вивчали мову, історію та державний устрій країни, а дітей готували до вступу до грецьких шкіл. Після села прийому репатріанти переселялися в наймане житло, яке оплачувала держава впродовж 2 років. Наступний крок полягав у переселенні до власного житла, наданого державою чи збудованого завдяки вкрай дешевим державним кредитам.

Етнічні греки-репатріанти мали право на низку пільг. Вони отримували кошти на облаштування, сімейні доплати, допомогу для багатодітних сімей, дітей сиріт чи дітей, позбавлених опіки, та для осіб старшого віку.

Низка заходів була спрямована на покращання становища репатріантів на ринку праці. По-перше, йшлося про мовне та професійне навчання, профорієнтацію та консультації з відкриття власного бізнесу. По-друге, підприємці-початківці могли розраховувати на істотну державну підтримку, зокрема дешеві кредити. Особливо значною вона була для тих, хто виявляв бажання займатися сільським господарством. По-третє, працедавці, які наймали репатріантів, отримували субсидії, було встановлено квоту працевлаштування греків-репатріантів на підприємствах та в установах державного сектору.

Важливим засобом інтеграції прибулих було шкільне навчання. Було створено окремі класи для дітей, для яких грецька мова не була рідною. У близько 600 таких класів одночасно навчалися майже 8 тис. учнів, передовсім в Афінах. Крім цього створювалися класи для додаткових занять, яких налічувалося 127 з близько 2 тис. учнів.

Завдяки зменшенню еміграції та зворотній міграції міграційний баланс набув для Греції додатних значень. Крім того, в країні з'явилися працівники-мігранти із Східної Європи, зокрема, Польщі, деяких країн Азії та Африки. Прибували до Греції й західно-європейці – спеціалісти, що надавали допомогу у “підтягуванні” країни до стандартів ЄС, а також економічно неактивні особи, яких приваблював клімат та порівняно невисокі ціни.

На перетворення Греції із країни-постачальника на країну призначення справляли вплив кілька чинників. Першорядне значення мав швидкий економічний розвиток після приєднання до ЄС. Підвищення добробуту населення та освітнього рівня молоді обумовило дефіцит робочої сили на непрестижних та низькооплачуваних робочих місцях. Водночас висока частка сезонних робіт у туризмі та сільському господарстві, як і значний сегмент неформальної економіки, вимагали гнучкої і невибагливої робочої сили. Важливу роль відіграла міграційна політика, яка, з одного боку, за відсутності відповідного досвіду, не забезпечувала належного контролю за прибуттям іноземців, а з другого, була спрямована на заохочення певних категорій прибулих, передовсім колишніх емігрантів, а також осіб грецького походження. Припливу іммігрантів сприяло географічне положення країни, значна довжина берегової лінії, що внаслідок неадекватного прикордонного контролю робило країну привабливою для транзитних мігрантів з Близького Сходу та Африки, які намагалися перебратися до Західної Європи.

За таких умов зростання населення Греції між переписами 1991 та 2001 рр. завдячує винятково імміграції (коефіцієнт народжуваності впав до 1,3, що було нижче середньо-європейського рівня 1,5 і набагато менше, ніж необхідно для простого відтворення). Перепис показав, що в 2001р. в країні проживали 762,2 тис. іноземців, які становили приблизно 7% від загальної кількості населення (10964 тис.), тоді як 1991 р. – лише 197 тис. іноземців, або близько 2%. До цієї кількості потрібно додати іммігрантів грець-

кого походження, які набули громадянство (їх не обраховували як іноземців), а також нелегальних мігрантів. Тому, на думку експертів, насправді чисельність іммігрантів у Греції могла сягати 1,2 млн., або 10% населення та 12% робочої сили [3, р.14].

Серед прибулих домінували вихідці з Албанії – до півмільйона. В країні налічувалося також 110–120 тис. вихідців із азійських країн (40–50 тис. пакистанців, по 20 тис. китайців та філіппінців, по 10–15 тис. вихідців з Бангладеш та Індії). Численними були громадяни Польщі та Румунії, (приблизно по 40 тис.), досить багато вихідців з Болгарії. Перепис зафіксував 20 тис. громадян Грузії, 17 тис. росіян та 14 тис. українців, проте, за оцінками, іммігрантів з пострадянських держав у дійсності було більше.

Іммігранти працювали передовсім на будівництві, де становили чверть робочої сили, у сільському господарстві (90% найманих працівників галузі), домашньому господарстві та туристично-рекреаційному обслуговуванні.

За обліками Міністерства внутрішніх справ, у 2007 р. в Греції налічувалося 681,9 тис. іноземців. Однак це лише особи, які мали дозволи на перебування в країні. Тобто до цієї кількості треба додати оцінку чисельності нелегальних мігрантів, яка коливається в межах 170–210 тис. осіб [4, р. 103].

Таблиця 1

Чисельність іноземців, які мали дозволи на проживання у 2007 р., за даними МВС Греції, осіб

Громадянство	Чисельність	Частка в іноземному населенні, %
Усього	681867	100,00
у т.ч.		
Албанія	481663	70,64
Бангладеш	5661	0,83
Болгарія	43981	6,45
Вірменія	4687	0,69
Грузія	13254	1,94
Індія	10043	1,47
Молдова	9920	1,45
Пакистан	15830	2,32
Росія	13635	2,00
Румунія	25375	3,72
Сирія	6465	0,95
Україна	19785	2,90
Філіппіни	6465	0,95

Джерело: Міністерство внутрішніх справ Греції

Швидке збільшення чисельності чужонаціонального населення викликало неоднозначну реакцію суспільства. Зокрема, за даними опитування громадської думки 2009 р., 93% громадян вважали, що країна не може більше приймати мігрантів. Їх звинувачували в погіршенні криміногенної ситуації (75%), а також у тому, що вони займають робочі місця, яких потребують греки (40%)[5].

Насправді, попри високий рівень безробіття в країні, мігранти не конкурують з греками, а заповнюють робочі місця, на які місцеві працівники йдуть неохоче. Особливо висока потреба в праці іноземців була пов'язана з підготовкою до Олімпійських ігор 2004 р., будівництвом не лише спортивних, а й інфраструктурних об'єктів. Вигоди, які отримує Греція використовуючи іноземних працівників, полягають, перш за все, у дешевизні їхньої праці. За даними одного з досліджень, легальні мігранти за ту саму роботу отримували на 15%, а нелегальні – на 60% менше, ніж греки [3, р. 67]. Згідно з відомостями державної системи соціального страхування (ІКА), різниця між заробітками іноземців та греків становить 30–50%, а в будівельній галузі – 6–15%.

В умовах масової імміграції уряд був змушений швидко формувати **міграційну політику**, яка відповідала б новій ситуації. 1991 р. було прийнято закон про іноземців, що змінив акт, чинний упродовж 62-х років. Було встановлено досить жорсткі умови прибуття. Для допуску в країну працівник-мігрант мав знайти робоче місце, на яке не претендував громадянин Греції чи ЄС, а також етнічний грек-репатріант чи визнаний біженець. Дозвіл на перебування видавали лише на рік. Дозвіл на постійне проживання можна було отримати після 15 років легального проживання, клопотатися про громадянство – через 10 років, а звертатися за дозволом про возз'єднання сім'ї – через 5 років. Нелегальне перебування чи працевлаштування жорстко каралося. Незважаючи на це чисельність іноземців з неурегульованим статусом зростала, а випадки порушення людських прав мігрантів були доволі поширеними. Це викликало значний тиск з боку громадськості, спрямований на зміни зазначених норм.

Нове законодавство було прийнято 1997 р. і передбачало проведення кампанії з легалізації нелегалів. Особи без належного правового статусу змогли набути дозволи на тимчасове перебування, так звану “білу картку”. Це забезпечувало їм час для підготовки додаткових документів і оформлення “зеленої картки”, тобто дозволу на перебування та роботу. Умовами набуття “білої картки” було проживання в Греції принаймні впродовж року, довідка про стан здоров'я, відсутність правопорушень, а також сплата соціальних внесків мінімум за 40 робочих днів упродовж 1998 р. Для отримання “зеленої картки” потрібно було сплатити соціальні внески щонайменше за 150 робочих днів. “Білу картку” отримав 371641 мігрант, проте лише 212,9 тис. – “зелену” [6], тобто, за оцінками, половина нелегальних мігрантів, які проживали в країні.

У 2001 р. було прийнято новий закон щодо іноземців та громадянства. Нелегальні мігранти вдруге отримали нагоду врегулювати своє становище. Для цього вони мали довести, що проживали в Греції принаймні рік, надати копію трудового контракту, підтвердити сплату соціальних внесків не менш як за 200 робочих днів упродовж року, сплатити 147 євро.

Закон 2001 р. містив також норми щодо подальшого регулювання трудової міграції. Зокрема, служба зайнятості щороку мала готувати звіт про потреби в робочій силі, на основі якого визначалася квота видачі дозволів на тимчасове працевлаштування іноземців. Прийняттям заяв від бажаючих працювати в Греції повинні були займатися дипломатичні представництва за кордоном.

Упродовж 6 місяців, відведених для легалізації, 361119 осіб подали відповідні документи. Відсутність адміністративної інфраструктури та бюрократичні проблеми призвели до серйозних труднощів як з їх вчасною подачею, так і обробкою. Типовими були величезні черги, на яких паразитували сумнівні посередники. Зрештою уряд вирішив надати всім заявникам тимчасові дозволи на проживання до жовтня 2003 р.

Значні труднощі для мігрантів створював порядок, за яким дозвіл на перебування видавали на 1 рік. Крім того, його оформлення часто затягувалося. Маючи на руках лише

довідку про те, що його документи розглядають, виїхати і повернутися до Греції іноземець міг тільки в обмежений часовий період, що встановлювався владою, наприклад, під час різдвяних чи великодніх свят.

З січня 2004 р. набули чинності доповнення до закону, якими термін дії дозволів для трудових мігрантів, які зверталися за продовженням річного дозволу, збільшувався до 2 років. Крім того, за врегулюванням статусу могли звернутися особи, які не встигли зробити це під час регуляризації 2001 р. у зв'язку із обмеженим строком подачі документів.

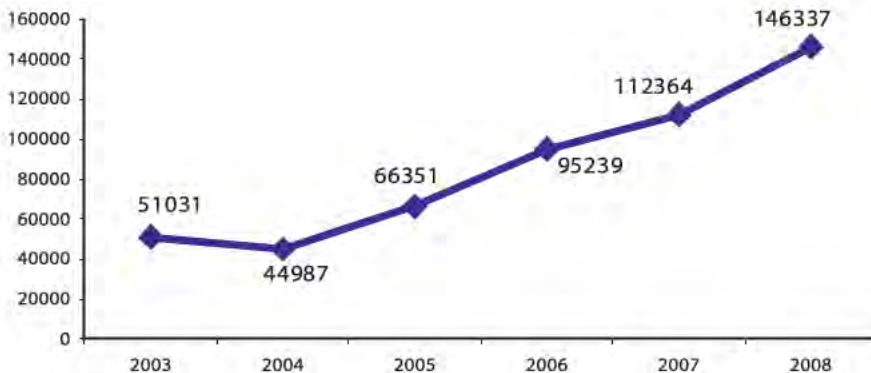
Новий закон про іноземців, прийнятий у серпні 2005 р., ознаменував проведення чергової легалізації. На цей раз під нього підпадали особи, які в'їхали в державу до 31 грудня 2004 р., передовсім ті, хто колись мав дозвіл на перебування, проте згодом його втратив. Однією з умов легалізації була сплата внесків соціального страхування за 300 днів у період з 1 липня 2003 р. до 30 червня 2005 р. Відповідні марки можна було придбати, заплативши 2 тис. євро, тобто досить значну суму. Необхідно було подати також довідку про стан здоров'я. Усього було подано 152,4 тис. клопотань, у т.ч. 58,8 тис. від нелегальних мігрантів, які колись мали дозволи на перебування, і 93,6 тис. від тих, хто звертався за дозволом вперше. З цих останніх змогли врегулювати своє становище 78 тис. (81,2%). Зокрема, документи отримали 3199 українців (у т.ч. 2369 жінок і 830 чоловіків) [4, р. 69].

Наступна легалізація датується 2007 р. У відповідь на критику законодавчих актів 2001 і 2005 рр., було прийнято закон, покликаний спростити інтеграцію мігрантів у грецьке суспільство. Цьому мав сприяти новий порядок підрахунку строків перебування, необхідних для отримання безстрокового дозволу на проживання: у 10-річний термін зараховувалися всі періоди легального перебування в Греції, незалежно від підстав. Якщо раніше можна було відмовити в оформленні чи продовженні дозволу на перебування в разі порушення проти іноземця кримінальної справи, то тепер – лише після остаточного визнання його винним у тяжкому злочині. Допускалася додаткова оплата до 20% необхідних для отримання дозволу внесків до фонду соціального страхування, якщо кількість робочих днів, за які їх було сплачено, була недостатньою. Певні категорії іммігрантів, зокрема, домашні помічники, доглядальниці, сільгосппрацівники, звільнялися від вимоги подавати трудовий контракт.

Щодо врегулювання правового статусу, таку можливість отримали лише ті, хто легально в'їхав у державу до 31 грудня 2004 р., мав виняткові причини для перебування в країні (наприклад, гуманітарного характеру), а також жертви торгівлі людьми. Могли клопотатися про дозвіл на перебування іноземці, яким під час легалізації 2005 р. було відмовлено. Поширювалася легалізація на осіб, які навчалися в Греції до 31 грудня 2004 р., а також на батьків таких дітей. Могли отримати документи діти, народжені в Греції, а також їхні батьки, якщо хоча б один з них перебував у країні легально.

Таким чином, врегулювання правового становища нелегальних мігрантів та **запобігання нелегальній міграції** стали ключовими питаннями грецької міграційної політики. Частина нелегальних мігрантів, завдяки кампаніям з легалізації, набули належного правового статусу і становлять нині більшість іммігрантського населення країни. Проте інша частина розглядала Грецію як транзитну територію на шляху на Захід. Тому у протидії їхнім спробам нелегального перетину кордону Греція завжди мала підтримку ЄС.

У Греції виявляється найбільше в Євросоюзі нелегальних мігрантів. Лише 2008 р. затримано 146337 осіб, або 24,54% усіх затриманих в ЄС-27. За перше півріччя 2009 р. 70% спроб нелегального перетину кордонів ЄС припадало на Грецію [7]. Кількість затримань в останні роки стабільно зростала (рис. 1).

Рис. 1. Чисельність нелегальних мігрантів, затриманих в Греції, у 2003–2008 рр., за даними Міністерства внутрішніх справ, осіб

Морський шлях для нелегального проникнення в країну здебільшого використовують вихідці з Близького Сходу, Азії та Африки. Громадяни сусідніх балканських країн, тобто Албанії, колишньої югославської республіки Македонії, Болгарії та Туреччини, потрапляють до Греції суходолом (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл нелегальних мігрантів, затриманих на кордонах Греції 2008 р., за країнами походження

Країни походження	Чисельність затриманих
Албанія	72454
Афганістан	25577
Ірак	15940
Сомалі	6713
Пакистан	5512
Палестинські території	4593
Усього	146337

Джерело: Міністерство внутрішніх справ Греції

Розбудова системи запобігання нелегальній міграції особливо активно відбувалася у зв'язку з імплементацією Шенгенської угоди, що набула чинності для Греції 2000 р. У 1999 р. було створено спеціальну прикордонну поліцію із боротьби з нелегальною міграцією і торгівлею людьми, запроваджено патрулювання в містах, розвинуто систему депортації нелегальних мігрантів. Угоди про реадмісію було підписано із Туреччиною та Албанією, тобто основними країнами, звідки нелегали потрапляли до Греції. Значно активізувалося притягнення до відповідальності організаторів та пособників нелегального переправлення людей. Так, 2003 р. було затримано 525 таких осіб, у 2006 р. їх кількість сягнула 994, у

2007 – 1421, а у 2008 р. – 2211. Найбільшу частку серед злочинців становили громадяни Албанії (807 у 2008 р.), а також Греції (478 осіб у 2008 р.). Відбувають покарання в Греції за нелегальне переправлення мігрантів і до двох десятків українців, які займалися перевезенням мігрантів човнами з Туреччини до грецьких берегів.

З нелегальною міграцією тісно пов'язано **надання статусу біженця**, оскільки більшість шукачів притулку потрапляють до Греції нелегально. Крім того, типовою є ситуація, коли після затримання правоохоронцями нелегальні мігранти намагаються віднайти підстави для перебування в країні, подаючи клопотання про надання притулку. Це одна з причин того, що чисельність таких клопотань, яка 2005 р. становила 9 тис., у 2008 р. зросла вдвічі – 19,9 тис. Однак кількість позитивних рішень за ними незначна: 2008 р. статус біженця було надано 258 іноземцям, гуманітарний захист – 55 особам.

Поступове усвідомлення владою та громадськістю Греції того, що імміграція та пов'язана з нею етнічна розмаїтість не є тимчасовими, обумовили початок формування комплексної міграційної політики держави, яка не обмежується боротьбою з нелегальною міграцією та врегулюванням становища нелегалів. Зокрема, 2002 р. уряд вперше затвердив План дій щодо соціальної інтеграції іммігрантів, що передбачав заходи із покращання ситуації прибулих на ринку праці, їх професійного навчання, доступу до системи охорони здоров'я, сприяння культурним обмінам тощо. Гарячі дебати розгорнулися навколо критеріїв натуралізації та політичних прав іноземців. Певні зміни у цьому контексті очікуються після приходу до влади в жовтні 2009 р. соціалістичної партії PASOK, яка виступає на захист фундаментальних прав і свобод людини, підкреслює об'єктивну природу багатокультурності в умовах глобалізації. Зокрема, лідер PASOK і прем'єр-міністр країни наголошував на необхідності надання права голосу іммігрантам на місцевих виборах, значного спрощення процедури натуралізації, насамперед іноземців, які народилися або виростили в Греції.

Однак в умовах глобальної економічної кризи, яка боляче вдарила по економіці, а також викликаних економічними негараздами протестів населення, законодавчі зміни у сфері міграції найвірогідніше будуть відкладені до сприятливіших часів.

Вплив світової фінансово-економічної кризи виявився в Греції надзвичайно руйнівним. Хоча у 1996–2007 рр. середньорічні темпи приросту ВВП становили 3,9%, а в останні передкризові роки економіка зростала вдвічі швидше, ніж в інших країнах ЄС, у кризовий період Греція відзначалася чи не найгіршою ситуацією в Євросоюзі. Темпи економічного зростання у 2009 р. становили лише 0,79% (проти 5,13% у 2008 р.), що було обумовлено падінням доходів від таких основних галузей національного господарства, як туризм і морські перевезення. Обсяги виробництва значно скоротилися, довелося заморозити більшість будівельних проектів. Все це призвело до зростання безробіття на чверть, що сягнуло 9,5% працездатного населення. Дефіцит державного бюджету перевищив 12% і був найвищим в ЄС. З метою зменшення заборгованості та дефіциту бюджету, уряд запровадив значні скорочення державних видатків, замороження пенсій та зарплат у державному секторі, підвищення податків тощо. Тобто антикризові заходи уряду, так само як і кризові явища, негативно позначилися на рівні життя людей.

Особливо погіршилося становище мігрантів. Вони першими втрачали роботу, оскільки працювали в найбільш постраждалих галузях, зокрема в будівництві. А ті, що зберегли робоче місце, втратили в зарплаті. Внаслідок цього ускладнилася інтеграція прибулих у грецьке суспільство. Крім того, безробіття, а також неформальна зайнятість у «тіньовій» економіці, що в умовах кризи поширюється, загрожує мігрантам втратою легального статусу: адже для продовження дозволів на проживання і працевлаштування необхідно набрати встановлений мінімум робочих днів, за які сплачено внески до фонду соціального

страхування. Розширенню нелегального сегмента імміграції сприяє також конкуренція, що наростає між різними групами іммігрантів: більш конкурентоспроможними виявилися ті, які погоджуються на найгірші умови праці та її оплати, здебільшого новоприбулі вихідці з країн Азії та Африки [8]. Все це призводить до посилення дискримінації, поширення якої, за даними Євробарометру 2008 р., відзначали 76% грецьких респондентів (проти 62% середньоєвропейського рівня).

Проблеми, з якими стикаються мігранти в Греції, актуальні також і для **громадян України**, які там живуть і працюють. Оцінка їх чисельності варіюється між 20 та 50 тис. осіб. Відповідно до перепису населення 2001 р. в Греції як легально, так і нелегально проживали 14149 громадян України. З них жінок 10516, чоловіків – 3633.

За даними Міністерства внутрішніх справ, 2007 р. в Греції перебували 19785 громадян України, які мали чинні дозволи на проживання. З них чоловіків було 17%, більшість становили жінки. Дітей до 16 років налічувалося 1185. За чисельністю українці займали четверте місце серед груп іноземців після албанців, болгар та румун і становили приблизно 3% іноземного населення країни (табл. 1).

Серед вихідців з України за метою прибуття та правовим статусом вирізняються особи грецького походження. Це так звані маріупольські греки (вірогідно нащадки візантійських колоністів з Криму, яких було переміщено за часів Катерини II до приазовських степів, де вони побудували місто Маріуполь та 21 село), понтійські греки (тобто вихідці з Малої Азії, яких царський уряд розселяв у Причорномор'ї, зокрема в Криму), а також нащадки вихідців із Греції, які переселилися на Південь України наприкінці XVIII та у XIX ст. За оцінками, з кінця 1980-х рр. з України емігрували до Греції до 12 тис. етнічних греків, ще 3 тис. виїхали на Кіпр [9].

Щодо етнічних українців, осіб інших національностей їхнє прибуття до Греції передовсім мало економічні причини і трудову мету. Воно розпочалося у формі «човникової торгівлі» на початку 1990-х рр. З'явившись спершу в Туреччині, українські «човники» поступово освоїли також грецький ринок хутряних виробів та деяких інших товарів. Невдовзі все більше людей почали прибувати до Греції з метою працевлаштування, оскільки в країні легко було знайти непогано оплачувану роботу в домашньому господарстві, туристичному бізнесі, сільському господарстві. Як правило, для в'їзду використовували туристичні візи, після завершення чинності яких мігранти залишалися в країні нелегально.

Міграція спершу розгорталася за рахунок вихідців із західноукраїнських областей. З часом почали прибувати мешканці центральної та східної України. Поширенню трудової міграції сприяли, крім іншого, також родинні та дружні зв'язки з особами грецького походження, які іммігрували до Греції. Масові легалізації дали змогу багатьом українцям врегулювати своє правове становище, а згодом отримати дозволи на тривале проживання в країні.

Свого піку трудова міграція з України до Греції сягнула в середині 1990-х рр. На сьогодні її обсяги значно менші. Хоча у більшості випадків мігранти продовжують розглядати своє перебування в Греції як тимчасове, помітним каналом імміграції українців стало прибуття членів їхніх сімей. Так, лише у 2003–2004 рр. громадянам України було видано 1399 дозволів на перебування в Греції на основі возз'єднання сім'ї [10]. Водночас, в умовах похвалення економіки України, яке було досить відчутним до початку світової фінансово-економічної кризи, почав розвиватися нечисленний, проте стабільний зворотний міграційний потік в Україну, що головним чином складався з жінок, сім'ї яких залишалися на батьківщині. Разом з тим частина заробітчан виїздили із Греції до інших країн, де могли розраховувати на вищі заробітки, зокрема до Італії.

Таким чином, українська громада в Греції є досить рухливою: одні збираються повертатися на батьківщину, інші – нещодавно прибули. Непоодинокі випадки, що в умовах кризи почастішали, коли ті, хто повернувся в Україну, через якийсь час знову приїжджають до Греції.

За даними грецьких дослідників, більшість громадян України в Греції проживають в Афінах (60%), деяка частина на півдні країни та найбільших грецьких островах. Модель розселення визначається передовсім наявністю родичів чи земляків.

Українці відрізнялися від іммігрантського загалу високим освітнім рівнем. Так, за даними перепису населення 2001 р., 25,9% з них мали вищу освіту, тоді як іммігранти в цілому – 9,3%. Майже 43% українців мали середню та середню спеціальну освіту.

Більшість українців – понад 70% – жінки. За даними деяких досліджень, третина з них розлучені, інші мають родину в Україні, деякі – перевезли сім'ю до Греції або створили її за кордоном, уклавши шлюб з громадянами Греції.

Практично всі жінки-мігрантки свою трудову кар'єру в Греції починали із догляду за хворими та особами старшого віку. Чоловіки – з роботи на будівництві. Під час туристичного сезону багато працюють на островах, здебільшого без належних дозволів. З часом деякі українці знайшли роботу в магазинах, туристичних агенціях та транспортних компаніях тощо. Найбільш амбітні змогли започаткувати власний бізнес, наприклад, відкрити національні ресторани або магазини. Проте робота в домашньому господарстві й досі залишається для них основною сферою зайнятості.

* * *

У листопаді 2009 р. в Афінах відбувся **Третій глобальний форум з міграції та розвитку**, який скликається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН, що став черговим кроком у пошуку міжнародним співтовариством шляхів використання потенціалу міграції в інтересах усіх її учасників (країн походження та призначення, самих мігрантів), розвитку світової цивілізації.

Як підкреслювалося в заяві грецького уряду, взяти на себе організацію цього заходу його спонукало те, що Греція впродовж короткого часу перетворилася з країни еміграції на країну призначення та транзиту для значної кількості прибулих. Проведення всесвітнього Форуму в Афінах засвідчило усвідомлення і владою, і громадськістю Греції значення міграції для сучасного розвитку країни, що має неабиякий вплив на становище іммігрантів у грецькому суспільстві, у т.ч. і численних українців.

Швидка трансформація грецької міграційної моделі та пошуки владою адекватних новим умовам політичних рішень становлять неабиякий інтерес для України, якій доводиться і, вочевидь, ще більшою мірою доводитиметься в майбутньому, вирішувати аналогічні проблеми. По-перше, вартими вивчення і врахування видаються заходи щодо реінтеграції грецьких працівників-мігрантів, які поверталися з-за кордону, їх заохочення до використання зароблених коштів для розвитку країни. По-друге, враховуючи демографічні проблеми в Україні, а також той незаперечний факт, що найбільш бажаним джерелом поповнення людських ресурсів іззовні могло б бути закордонне українство, безумовно цікавим є досвід Греції щодо репатріації осіб грецького походження на історичну батьківщину. По-третє, цінними для наслідування є здобутки Греції в сфері боротьби з нелегальною міграцією, в т.ч. і шляхом проведення міграційних амністій. І, нарешті, логіка розвитку міграційної політики Греції останніх десятиліть є ще одним доказом на користь формування комплексної міграційної політики як запоруки використання позитивного потенціалу міграції, розробка якої в Україні на часі.

Джерела

1. *Charalambos Kasimis, Chryssa Kassimi*. Greece: A History of Migration // Migration Information Source. — www.migrationinformation.org
2. *Clytios N.* Problems and Policies Regarding the Socio-economic Integration of Returnees and Foreign Workers in Greece // International Migration. — 1995. — N 2.
3. *Triandafyllidou A., Gropas R.* Migration, Identity and Citizenship. Approaches for addressing cultural diversity in Greece. — Brussels, European Commission, 2009.
4. *Estimate of the illegal population in Greece/ Hellenic Migration Policy Institute*. — Athens, 2008.
5. *Migration News* // www.migration.usdavic.edu/NM/more.php?id=3532_0_4_0
6. *Специальные программы легализации иммигрантов: мировой опыт*. — М.: Международная организация по миграциям, 2006.
7. *Sea patrols and recession discourage illegal immigrants* // www.dw-world.de/dw/article/0,,4835897,00.html
8. *Fotiadis A.* Greece: Financial Crisis Multiplies Migrant Miseries // www.ipsnews.net/news.asp?idnews=46738
9. *Kaurinkovski K.* Migration from Ukraine to Greece since perestrojka: Ukrainian and “returning” ethnic Greeks. Reflections on the migration process and on collective identities // Ethnicity and Migration: The Greek Story.
10. *Baldvin-Edwards M.* Immigrants in Greece: Characteristics and issues of regional distributions. — MMO Working Paper. — N 10. — 2008.

Анотація. У статті йдеться про міграційну ситуацію та міграційну політику в Греції останніх десятиліть, зокрема, про перетворення країни із постачальника емігрантів на таку, яка приймає іммігрантів на своїй території, а також про пошуки владою адекватних новим умовам політичних рішень.

Аннотация. В статье идет речь о миграционной ситуации и миграционной политике Греции последних десятилетий, в частности, о превращении страны из поставщика эмигрантов в страну их назначения, а также поисках властями адекватных новым условиям политических решений.

Summary. The article describes migration trends and migration policy in Greece in the past few decades. In particular, it analyzes the transformation of Greece from the country of migration origin into such that accepts migrants on its territory as well as search of the national government for the political decisions that would meet the demands of the new conditions. The article considers activities of the Greek government in regard to acceptance and reintegration of labor migrants and political refugees who started coming back to Greece at the end of 1970s, policy on accepting and settling down individuals of Greek origin from the former USSR and Albania, labor migration legislative framework development, including legalization of illegal migrants. The author also characterizes migration of Ukrainian citizens to Greece. She concludes that Greek experience of supporting labor migrants who returned back home, investment of their earnings made abroad into the national economy, promotion of repatriation of fellow citizens to their historic motherland, regulation of the illegal migration etc. could be of use in the process of development of the complex migration policy of Ukraine that is being formed at the moment.

Ключові слова: Греція, трудова міграція, репатріація, легалізація нелегальних мігрантів, міграційна політика.

Ключевые слова: Греция, трудовая миграция, репатриация, легализация нелегальных мигрантов, миграционная политика.

Key words: Greece, labour migration, repatriation, legalization of illegal migrants, migration policy.

Стаття надійшла до редакції журналу 07.04.2010 р.